

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum IV. Decretalium, per viginti, & unum Titulos distributum, De
Sponsalibus, Et Matrimoniis, eorumque impedimentis, ac dispensationibus,

...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1702

Appendix.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73058](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73058)

ferendam; nec censeretur adhuc functum officio suo, juxta limitationem primam.

APPENDIX.

2424. Ad præcedentes hujus libri quæstiones addenda nobis visa sunt *segg. & 1. ad n. 2313*, pro quo not. quamvis verum sit, *c. Significasti. 4. de divort.* licetè repelli à thoro, & cohabitatione uxorem, quæ petit restitutionem mariti, si *notoriè* fornicata est, & maritus continuit, licet alleget illa, *se injustè dimissam esse; nisi constaret ipsum quoque maritum commisisse adulterium*: hanc tamen regulam non restringi sic unice *ad exceptionem solius adulterij eius*, qui super restitutione convenitur, ut elidi non possit exceptione alià. Constat hoc ex *c. Discretionem 6. de eo, qui cognovit consang. ibi: esse secundum Evangelicam veritatem, nunquam (nisi propter fornicationis causam) aut vir uxorem, aut uxor dimittere possit virum; non tamen semper, propter causam eandem, vel uxor virum, vel vir dimittere potest uxorem; cum possit exceptione, vel replicatione legitimà impediri.*
2425. Ex hoc textu deducitur, adulterium conjugis non semper præstare justam causam, adulterium, in judicio petentem sibi restitui consortem (à quo propter adulterium rejectus est) repellendi cum effectu à restitutione, objiciendo adulterium; sed impediri posse legitimà exceptione, vel replicatione contra talem objectionem. Exemplum hujus habetur in *cit. c. Discretionem*, ubi expressè dicitur, mulieri adulteræ non posse objici adulterium à viro, *qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam*; ex hoc enim sequitur, si vir uxorem alteri tradat adulterandam (ad eoque *si ipse sit in causa*, quod mulier adulterium committat, præsertim invitam) non esse locum Capitulo *Significasti*; consequenter divortio, propter mulieris adulterium; & si vir propterea illam rejiceret à thoro, mulieri agenti ad restitutionem, non posse efficaciter opponi adulterium (nimirum ut ei propterea negetur restitutio) sin illa per legitimam replicationem doceat, datam à viro causam, vel occasionem [intellige *proximam*] talis adulterij.
2426. Difficultas est, quando unus conjugum censetur esse *causa adulterij*, ab al-

tero commissi, ut hoc titulo, ex vi capituli *discretionem*, non sit locus capitulo *significasti*, consequenter nec locus divortio propter tale adulterium; & in specie quæri potest, an mulier merito censeretur possit causam, vel occasionem *proximam* adulterij dedisse viro, si ea recessit à viro ex causa, per legitimum Judicem reprobatam, & ad virum redire jussa, contumaciter renuit, & viro (durante cohabitatione, extra legitimum thorum nunquam lapsa, per 2. 3. vel etiam plures annos debitum negavit, si ex hac occasione (muliere sciente periculum incontinentiæ in viro) ille in fornicationem delapsus sit?

Videtur dicendum, nec in isto mulierem posse censeretur causam, & occasionem *proximam* adulterij, interim à viro commissi; 1. quia (ut habetur in dicto *Significasti*) licet mulier dixerit, *se injustè à viro abjectam*, & consequenter, adulterio à se sub hoc commissi, virum dedisse materiam, audita non fuit, nec restituta, prævalente adversus eam adulterij notoriæ exceptione, à viro illi coram Judice legitime opposita ex propria mulieris confessione. Deinde, si mulier in dato casu merito censenda foret, causam dedisse viro adulterio, esset ex eo, quod illi negando debitum conjugale causam per hoc dederit; sed nec ex isto capite id dici potest, ut notat Sanchez *l. 10. matr. d. 5. n. 7.* quia hæc causa adulterandi solum est *remota*; & potius occasio; cum eò non tendat, ut femina fornicetur. Quare D. Chrysostr. dicens in cap. *situ abstinet 27. q. 2. tribus alteri fornicandi licentia*, dicitur *licentiæ*, occasionem intellexit, ut explicat ibi Gloss. verb. *Licentiam*. Denique quia urgentior est occasio, quando uxor domo expellitur, alimentisque privatur, tunc enim debito, & cohabitatione, ac alimentis defraudatur; cum tamen, ea non obstante, dimitti possit uxor fornicans.

Verum, his non obstantibus dicendum non esse locum divortio propter adulterium viri, si mulier *injustè* illi negat debitum, *per longum tempus*, v. g. quatuor, quinque menses, vel etiam annum, aut plures, præsertim, si novit eum esse in valde probabili periculo incontinentiæ, propter assuetudinem usûs conjugalis; & hanc sententiam (ut refert Sanchez *cit.*

cit. num. 7.) tenet D. Thomas. 1. Cor. 7. lect. 2. paulo post princ. Angles verb. *debitum num. 7.* Barthol. à Ledef. *dub. 65. de mar. ad fin. 2. alij addunt.* Et dicit esse probabilem Lud. Lopez *num. 4.* allegatus; & favet Guiliel. Borril. 4. d. 35. q. unic. a. 2. *prop. 8.* ubi negat divortium viro, *volenti cum uxore habitare, si ob id ipsa fornicetur:* & forte in hoc casu intelligitur Emman. Sà in *Summa V. Divortium.* vers. *Non potest dimittere,* ubi ait: non posse dimittere, qui dedit adulterandi occasionem. Quod idem repetit verb. *Debitum conjugale,* vers. *à conjugo adultero.*

Ante prob. nota, dupliciter posse aliquem alteri esse causam, vel occasionem alicujus facti, positivam, & negativam; *positivam,* inducendo ad tale factum, suasionem, mandato, consilio, lenocinio, cogendo, collaborando; *negativam,* subtrahendo alteri aliquid, quo subtracto communiter subsequitur tale factum; & quidem si quis alteri subtrahat id, quod *jure* debitum est, cum posset, & teneretur præstare, prævidens, eo subtracto, *regulariter* in talibus circumstantijs subsequi hunc, vel illum effectum, revera censetur illius causa, vel occasio *injusta,* licet solum *negativa;* & quidem *proxima,* si talis effectus, *vel semper, vel sæpe semper in talibus circumstantijs contingat.* Certum autem videtur, conjuges (præsertim ætate, ac corpore vegetos, pluribus jam annis affluos usus conjugij, itante vinculo conjugali, altero, contra voluntatem petentis, debitum negante) difficillimè continere, & regulariter in plura carnis peccata prolabi, nimiam talium hominum imbecillitate, & habitu adurgente; adeoque subtracto injustè conjugali debito, præsertim longo tempore, in periculo eorum proximo constitui; ergo tali casu injustè alteri negans debitum conjugale, præsertim longo tempore, non est causa & occasio tantum *remota,* sed *proxima* talis lapsus, & quidem *injusta,* licet solum *negativa,* quibus positus:

Probatum dicta resolutio: ut vir ab uxore, vel uxor à viro dimitti non possit (vi commissi adulterij) sufficit, quòd unus alteri injustè dederit illius delicti causam, vel occasionem *proximam,* vel positivam, vel negativam; sed in dato casu hoc contingit; ergo: major est *ex c. discretionem* relato n. 2424. & fatetur ipse Sanchez *cit.*

n. 4. ubi ait: *ne locus sit divortio, causa adulterij ab uno conjugum admitti, sufficere;* quòd uxor v. g. *de viri beneplacito committat adulterium;* quia causa, & fundamentum divortij, est injuria alteri illata per adulterium; quòd procedit, saltem in casu, quò est causa, vel occasio *proxima:* quando autem unus conjugum alteri dat causam, vel occasionem proximam patrandi adulterium, abest injuria erga illum, præsertim in casu, quò suppositis circumstantijs, de quibus procedit casus, contingit, adulterium committi ab altero, injustè negato debito per tantum tempus; tenentur enim conjuges ex justitia sibi mutuo reddere debitum, altero legitime petente: minor autem constat ex n. præcedente; ergo.

Quòd autem negare debitum, legitime petenti, in dictis circumstantijs, sit dare causam, seu occasionem, adulterij, probatur auctoritate S. Chrysofomi, *tom. 1. in Psalm. 50. & refertur c. si tu abstines. 27. q. 2. ibi: si tu abstines sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tunc imputabitur abstinentie.* Deinde, qui prævidet, per omissionem actus, alteri debiti ex justitia, istum ex tali defectu, moraliter loquendo, constitui in proximo periculo labendi in aliquod peccatum, imputabiliter censetur causa, vel occasio talis lapsus (sic, si plus, prævidens casurum Dominum, nisi manum præbeat, negando manus præstationem, imputabiliter est causa lapsus Domini, si ei ex justitia tenebatur ad hunc actum, & præstare poterat) hoc ipso autem in tali casu non bene dicitur causa, vel occasio tantum *remota;* qui enim est causa vel occasio *tantum remota,* ei, quò inde sequitur, *non potest imputari;* (aliàs non posset licitè committi officium, ex quo conductus subiret remotam occasionem lapsus) cum ergo D. Chrysofomus aperte dicat: *peccatum imputari ei conjugi, si alter abstinet,* hoc est, *conjugale debitum neget sine alterius voluntate, si hic in fornicationem labatur,* non rectè exponitur *de occasione solum remota;* ergo mulier injustè negando debitum conjugale per tantum tempus (sciens periculum incontinentie in viro) non est causa, & occasio *remota,* sed *proxima,* si vir interim labatur.

Nec obstant, quæ adducuntur n. 2427. 2431. Concedo enim, quòd vi *c. significasti* ad-

huc fuerit locus divortio propter mulieris adulterium, licet allegaverit, se lapsam esse tunc, quando vir eam injustè expulit, consequenter durante illa expulsionè debitum conjugale negavit; sed nego, contra casum, de quo in præfens, exinde aliquid rectè concludi. Nam ex textu dicti c. non probatur concessum viro divortium, propter mulieris adulterium, etiam probatâ viri injustitiâ in conjugali debito injustè negato; textus enim solum commemorat concessum divortium etiam allegatâ viri injustitiâ; id, quod utique non sufficit in casu delicti notorij, sed requiritur, ut allegata etiam sint probata. Deinde dato etiam quòd probasset, se injustè expulsam, consequenter injustè spoliatam usû conjugalis debiti; per hoc tantum nondû fuit injustè constituta in periculo proximo lapsus, quantum colligi potest ex allegatis in textu; primò, quia vir de ipsius mulieris incestu communitus eam ejecit, dum compertam haberet certitudinem facti; 2. mulier stante integro conjugio, etiam quoad cohabitationem, incurrit probabilem suspicionem violatæ conjugalis fidei; 3. non fuit relicta injustè extra thorum tot annis, ut in casu nostro: ergo casus c. Significasti est diversus ab eo, de quo in præfenti.

2432. Nec juvat, quod dicitur ex Gloss. in dict. c. significasti v. materiam & v. compulsam in c. ex literis, dicente, virum non cogi adulteram recipere, non obstante allegatâ per ipsam exceptione, quòd vir in causa fuerit ipsam injustè expellendo, aut alimenta necessaria denegando, ratione reddita, quia mulier, nullâ ad fornicandum adduci debet ratione, per c. ita ne 32. q. 5. non enim est ignoscendum turpiter viventi prætextu paupertatis L. Palam ff. de ritu nupt. hæc enim omnia vera sunt, quando tale unius conjugis factum non est alteri causa, vel occasio proxima lapsus, etiam negativa, constituto in certo, & proximo periculo incontinentiæ, per tantum tempus injustè negando debitum conjugale, de quibus circumstantijs nihil proponitur in c. significasti. Quamvis enim nec in isto casu peccans excusetur à culpa, contra Deum, & conscientiam; excusatur tamen ab injuria contra talem conjugem, & penâ propter ejusmodi injuriam statutâ.

2433. Id, quod tradit sapientissimus Sanchez

cit. n. 6. dicens, textus in c. ita ne & L. Palam non procedere, quoad penam divortij ex adulterio, si unus conjugum eâ intentione alterum repulisset, quò is necesse est urgente adulterium perpetraret; nec omnino dicitur; sed non usque ad hoc restringitur, ut tunc solum non liceat divortium; nam præter hoc etiam sufficit deesse causam vel occasionem proximam, in quâ illi, saltem indirectè, voluntarium sit alterius adulterium; quia sic reuera illi meritò imputari potest (consequenter, ut censetur in causa, vel occasione proxima injustè datâ) voluntarium alterius adulterium, quo definit illi esse injuriosum quoad penam, cateroquin ob ejusmodi injuriam, jure concessam; qualiter in multis alijs negatur alicui juris beneficium, ut ejus appellatio ab illato per sententiam gravamine recipiatur; si ille voluntarius, vel culpâ suâ illius causa fuit, ut diximus L. 2. tit. 18. de appellat. Et hanc sententiam novissimè tenet P. Joannes Taberna in Synopsi Theol. practicæ p. 3. tr. 7. c. 1. q. 4. ubi ait: adulterium non sufficit ad divortium, si maritus in uxoris adulterium, saltem implicite consentiat, & danda proximam causam.

Hinc ad alteram contrariæ partitionem in n. 2427. Be. nos non loqui de causa, vel occasione remota; uni conjugum ad scelus fornicationis per alterum datâ, sed de proxima, quæ, ut dictum est, ostendit consensum saltem implicitum, eum oblatum in alterius lapsum, quod contingit, vel positivè, vel negativè, præsertim in iustis, cœdificiando alterum in periculum proximum incontinentiæ, ex quo istius lapsus illi merito imputetur. Et ideo negandum est, D. Chryostomû loqui de occasione, solum remota; cum dicat: abstinenti sine alterius voluntate, hujus peccatum imputari, quod non arguit meram occasionem, tantum remota, nec occasionem circumstantiam, prout volunt contrarij; sed licentiam, sumptam pro consensu implicito, seu voluntario, quo posito cesset injuria, in quâ innocenti fundatur jus divertendi à Reo in penam injuriæ contra conjugalem fidem; nec obstat dictum D. Chryostomi non habere vim legis; est tamen magnæ auctoritatis, præsertim in dubio, quando conjugum censetur (negando debitum) in lapsum alterius exinde secutum, saltem implicite consentire?

435. Ad n. 1974. si quaras, an in dubio (de existente impedimento dirimente inter duos) licitè, non pramissa dispensatione ad cautelam, ab illis celebretur matrimonium? R. duplicem esse sententiam; prima est (quam tenet Castropalpus p. 1. de conscient. dub. p. 8. n. 10. & alij) absolute negans; ratio est. 1. quia cum tali dubio contrahens, exponitur periculo nullitatis matrimonij; secundò, quod ante exortum dubium sit certum præceptum non contrahendi cum impedimento dirimente, ideoque possessio videatur pro illo stare, ex qua possessione exturbari non potest per subiciens dubium: Secunda affirmat, quam sequitur Thomas. Sanchez l. 8. matr. D. 6. n. 18. quia in hoc dubio stat possessio pro libertate ad contrahendum; ita etiam Joannes Sanchez in suis Selectis D. 13. n. 44. eadem utens ratione, quæ sic explicari potest: Petrus, ante exortum dubium habet libertatem, capacitatem, & jus certum, legitime contrahendi; ergo per exortum dubium non potest extrahi ex hac possessione.

436. Ante resolutionem not. quæstionem posse procedere de casu, quo dubium sumitur, vel solum pro incerto, vel proprie pro suspensione intellectus in neutram contradictionis partem, sed pendentis? 2. Legem, quæ aliquid petit, vel negat, non absolute, sed solum ex suppositione alicuius facti; non constituit in certa possessione contra subditum, nisi suppositio certa sit; quamdiu enim suppositio incerta est; incerta quoque est obligatio legis; hinc voluntas, quæ antecedenter ad omnem cogitationem, quæ moveret aliquem scrupulum de existentia legis, licitè poterat exercere hunc, vel illum actum (v. g. inire matrimonium) constituitur in certa possessione libertatis, impeccanter faciendi talem actum, etiam superveniente cogitatione de lege, irritante matrimonium ex suppositione impedimenti dirimentis, ubi suppositio dubia est, sumpto dubio pro suspensione intellectus, in neutram partem iudicio suo procedentis, si prius, quam operetur ex reflexione ad certam possessionem suæ libertatis, deponat dubium per assensum eo principio sultum, sibi hic & nunc licere; nam per tale dubium superveniens non evertitur certa possessio immunitatis ab obligatione, quæ

possessione contra libertatem suæ voluntatis non habet, nisi ex suppositione, de cuius existentia, vel purificatione, operanti nihil constat; & ita tenet P. Mathæus de Moya in qq. Selectis Theol. moral. tr. 1. q. 5. n. 16. & apud illum Suarez tom. 5. in 3. p. D. Thomæ D. 40. f. 15. Sanchez l. 2. de matr. D. 41. n. 36. Sæ V. dubium n. 2. Regulam porro, quod in dubio sit melior conditio possidentis, non tantum in foro fori, & iustitiæ, sed etiam foro poli, & conscientia: in alijs quoque causis, & materijs, locum habere, docet Moya cit. n. 18. cum pluribus alijs, ut alibi tradidimus; & ideo eam sententiam, quæ dicit, licitè contrahi matrimonium, etiam sine dispensatione, in casu, quo omnino dubium, an interveniat impedimentum, nec ne, ut probabilior tenet P. Paulus Rosmer, de actibus humanis, & conscientia dubia, p. 227. R. hanc sententiam; sed hoc ita intellige, ut procedat post debitam inquisitionem veritatis, & depositam ritè dubitationem.

Ad rationes in contrarium, & quidem. 2437.

1. in n. 2435. R. in dato casu non exponi sacramentum probabiliter periculo nullitatis; cum pro existentia legis irritantis, hoc casu, nullum ponatur grave fundamentum contra libertatem, certâ possessione ab immunitate obligationis tunc non contrahendi munitam; secus, pro ipsa libertate: ad 2. R. 1. cum P. Rosmer cit. præceptum quidem esse certum, ut nullus cum notitia certa impedimenti, aut dubio practico illius contrahat matrimonium, sicut est certum præceptum restituendi alienum, quando nimirum constat rem esse alienam; non verò, quando est tantum dubium, an sit aliena? quod adhibita diligentia vinci non potest, & ante dubium fuit ejusdem bonæ fidei possessio.

R. 2. cum Sanchez loc. cit. quando 2438. præsumptio stat pro impedimento, non licere contrahere matrimonium. Hinc qui pecavit cum sorore Bertæ, & dubitat, an feminaverit intra vel extra vas? non potest contrahere cum Berta: quia præsumptio præponderat pro impedimento ex communiter accidentibus, nempe seminationem factam esse intra vas, quando coitus cum femina est intra vas; quod si verò non esset talis præsumptio, posset licitè,

licitè, & validè contrahere; quia nullum adesset impedimentum, & possessio staret pro libertate.

2439. R. 3. quòd nulla propositio universalis, quantumvis etiam metaphysicè certa, certo, & absolutè verificetur de singularibus sub ipsa contentis, nisi etiam certo, & absolutè illis conveniat ratio subjecti, sub quâ de illo dicitur prædicatum ejusmodi propositionis; ut docui in tractatu Theol. de Fide, ad illam quæstionem, an propter solam revelationem universalem (tanquam motivum adequatum) quâ universaliter revelatum est (v.g. omnem decedentem in gratia, salvum esse) possit absolutè credi de divinâ, de singularibus? v.g. de Petro (cum salvum esse) modo sit moraliter certum, Petrum decessisse in gratia? respondi enim negativè; quia crederetur absolutè, quod Deus non dixit, seu revelavit absolutè. Nam hæc propositio (omnis homo decedens in gratia, salvatur) non verificatur de Petro, nisi ex suppositione, quòd Petrus sit homo, qui decessit in gratia; unde licet moraliter certum sit, Petrum decessisse in gratia, principium tamen illud universale (certum ex Dei testimonio) non applicatur subjecto, seu Petro, certitudine ex Dei testimonio; hinc ex vi ejus principij universalis, sequi non potest assensus nisi moraliter certus; sicut ex his (omnis homo currens, movetur; Petrus est currens: igitur movetur) non sequitur assensus physicè certus, si Petrum currere sit certum tantum moraliter. Aliud est, si suppositio, sub quâ universalis dicitur de singularibus, assumeretur à Deo in signum sui testimonij de Petro in gratia defuncto: ergo idem dicendum venit in casu nostro; nam hæc universalis: affectus impedimento dirimente non potest inire matrimonium sine dispensatione, non cadit in singularia (Petrus v.g.) nisi ex suppositione, quòd sit affectus impedimento dirimente; non igitur potest absolutè verum esse (Petrus non potest inire matrimonium sine dispensatione) nisi absolutè vera sit suppositio, quòd Petrus sit affectus impedimento dirimente; hoc autem in dato casu non est; ergo vi ejus indefinitæ, seu universalis, de quâ loquitur præceptum, non evincitur, prohiberi, ne Petrus in dato casu licitè ineat matrimonium sine dispensatione, quamdiu pendet suppositio, nullâ illi

suffragante vi, elidente possessionem libertatis antecedentem; & probante suppositionem verificari de Petro, hinc.

R. In forma ad dict. arg. dist. antecedente exortum dubium, præceptum non contrahendi cum impedimento dirimente, est certum ex suppositione, quòd in volente contrahere sit tale impedimentum; C. est certum absolutè, N. antecedit. per hoc autem, quòd certum sit, neminem posse contrahere cum impedimento dirimente solum ex suppositione, quòd, volens contrahere, sit affectus ejusmodi impedimento, præceptum non est, sed tantum esset in possessione contra libertatem volentis contrahere, si suppositio vera foret. Sic, quando apud Theologos quaeritur, an sit per se notum quoad nos, Deum existere? intelligendo per Deum formaliter ens essentialiter existens; necquæ aded, an hæc propositio (ens essentialiter existens, existit) sit per se nota quoad nos? responderetur communiter negativè; quia, licet quoad nos (ens essentialiter existens existere) per se notum sit ex suppositione, quòd per se, & quoad nos nota sit complexio terminorum ex parte subjecti, nimirum alicui entis convenire rationem, essentialiter existentis, si tamen hæc talis non sit, nec illa propositio talis est; aliis posset judicium esse firmius suis principijs proximis, & adequatis.

Ad n. 1484. observandum, accusari quem posse de fornicatione, vel adultèrio. 1. vel criminaliter, nimirum ad poenam legalem, seu vindictam publicam criminis. 2. civiliter, ad divortium institutum quoad thorum, & cohabitationem, aut dotis privationem. 3. vel per denuntiationem charitativam, tantum ad amovendum peccatum; vel canonicam, ad impediendam electionem, seu promotionem beneficiarij, vel promotum amovendum; item ad matrimonium impedendum, ne contrahatur, aut contractum dissolvendum, propter impedimentum aenitatis ex fornicariâ copulâ contractæ antenuptias, ut in casu c. in literis 24. h. 1. et secundum varietatem causæ, majorem, vel minorem probationem exigi. Hinc, si agatur denunciative duntaxat ad impediendam poenitentiam salutarem, vel ne aliquis promoveatur, qui nullam jus at-

quisitum habet, vel impediendum matrimonium; ne sacrilegè contrahatur, sufficit semiplena probatio, videlicet unus testis, aut sola fama, dummodo verisimilibus indicijs, & non levi origine ortis, cognoscatur; de quo videri potest Mascardus *concl.* 59. n. 10. si autem agatur contra adulterum, vel adulteram ad divortium instituendum, vel dotis amissionem, requiritur probatio major, & qua plena ac indubitata censerì possit: si demum accusetur matrimonium contractum, ut dissolvatur, propter impedimentum dirimens, tunc majores adhuc, & clariore probationes requiruntur juxta *cir. c. Super*: idemque dicendum, si agatur criminaliter ad poenam legalem, sive per viam accusationis, sive per viam inquisitionis; cum enim tales cause valde arduæ, ac præjudiciales sunt, certissimæ, & luce meridiana clariore probationes requiruntur, uti docent DD. in *L. ult. C. de probat.*

2442. Difficultas autem est de probatione adulterij; cum enim crimen fornicationis, vel adulterij fiat *occultè*, difficilis probationis est; hinc quæsitum fuit à Cælestino III. an: *si quis alterum de tali crimine accuset, debeat adducere testes de visu? an sufficiat solum famam viciniae allegare, & probare? aut quod testes producti jurari affirment, se confesos esse commissi delicti, tamen si de visu nihil dicant?* ad hæc respondit Papa: *si testes jurati deponant de visu, & fama consentiens præsumptionem violentam faciat, atque alia legitima adminicula susfragentur, tunc standum esse testium depositionibus de crimine illo.* Etenim circumspiciendus & discretus Judex motum animi sui et argumentis, ac testimonijs, quæ rei aptiora sunt, confirmare debet. Consentit *lex 3. §. ideoque, in fin. hoc tit.* Et ex textu deducitur, quod in occulto fornicationis crimine, plerumq; testis adhiheri non potest *de scientia*; unde Judex præter unius vel plurium testium depositiones, ex alijs adminiculis se informare debet; hinc maritus (in foro conscientia) si conjugis suæ adulterium indicijs moraliter certis, adeoque præsumptione violenta cognitum habeat, licet in foro externo probare non possit, tamen, *per se loquendo*, & debitum conjugij negare, & pretextu militiae v.g. à muliere discedere potest, ac divortium instituere; sic Layman *l. 5. Theol. moral. 11. 10. p. 3. c. 7. n. 8.* si tamen in Ecclesiæ judicio se

Tom. IV.

posse probare diffidat uxoris fornicatione, v.g. cum fratre viri commissam ante nuptias, non licebit ei etiam in remotissima regione alias nuptias inire (juxta Layman in *c. præterea, 27. de testib. & attest. in 6.*) nisi certam, & indubitam cognitionem habeat impedimenti; quo tamen casu, consideratio habenda est eorum, quæ diximus *loc. cit.* saltem si periculum esset scandali.

Ad n. 996. in ordine ad quæstionem 2443. (*qualiter incurrat impedimentum criminis ex adulterio, conjuncto cum machinatione mortis in alterum conjugum, etiamsi non intervenerit promissio matrimonij vel de futuro, vel de presenti*) notandum in casu, quo v.g. mulier fidelis adulterium commisit cum infideli, & hic postea occidit maritum ejus, dubitari posse, *an fidelis ex hoc incurrat impedimentum*, ut cum eo infideli, etiam converso ad veram fidem, nunquam validè possit inire matrimonium, *si ipsa nihil fecerit ante commissum sui mariti eadem, sed solum deinde*, ubi vel ex ipso infideli, vel alijs, factum comperit, ratum habuit: *re. quod non.* Nam sola rati habitio occisionis conjugis factæ unà cum adulterio, ad inducendum hoc impedimentum minimè sufficit, ut docet Sanchez *l. 7. matr. d. 78. n. 6.* nam ut adulter, vel adultera (seclusa promissione matrimonij) impedimentum criminis incurrat, requiritur, quod sit fidelis, & machinetur in mortem sui, vel alterius conjugis; sed sola rati habitio cordis jam factæ ab infideli, etsi fidelis mulier postea ratam habeat, non potest facere, quod ipsa machinata sit in eam eadem; cum ponatur omnino ighara intentionis, quam habuit adulter infidelis, qui ejus maritum occidit; unde licet in *c. cum quis, de sent. excom. in 6.* dicatur, quod *rati habitio retrotrahatur, & mandato æquiparetur etiam in delictis*, & ad poenam excommunicationis incurramdam; hoc tamen non procedit in casu præfenti.

Nam ea regula fallit in multis, ut latè 2444. tradit Peckius *reg. 10. de reg. juris, à n. 16.* hinc expressè notat, eam non habere locum in casu, quo lex requirit prævium *tractatum, vel machinationem ad delictum*, ut exigitur *c. 1. de convers. infid.* nec etiam quando tempore, quo unus ratum habuit, deficitabilitas extremi à quo, ut ostendit subnexo casu: *si enim*, inquit, *Ego, & tu sumus Domini ejusdem fundi, & ego impono, vel ac-*

Ffff

quiro

quiro illi servitatem, tu vero eandem servitatem imponis vel acquiris post mensem, confirmando, & ratum habendo, quod ego feci: licet istae impositiones vel acquisitiones factae sint inspecta veritate diversis temporibus: finguntur tamen eodem tempore (si modo omnia sint integra) esse facta: Sed si antequam tu imponas, vel acquiras, mutatum est dominium ex parte mea (quia ego desij dominus esse, vel quia mortuus sum, vel quia vendidi) tunc rati habitio tua nihil efficit; quia res non est integra, & eo tempore, quo tu ratum habuisti, deficiebat habitus extremi à quo, quod ego tunc verè imponere vel acquirere potuissim. Et ideo etiam Sanchez cit. negat rati habitioem, jurisdictione, posse in hoc casu retrahi, ut mandato equiparetur; quia, ut fidei locus sit, exigitur, duo extrema esse habilia ad illum actum exercendum; nam si quis nomine infantis hominem occidit, licet infans, major factus, ratam occisionem habeat, nequit rati habitio illa retrahi; quia infans nequibat tunc mandare. Similiter si concessio termino ad aliquid agendum, amicus nomine alterius fecit, transacto termino non proderit rati habitio alterius; quia post terminum non poterat verè efficere, ac proinde nec fictè, *L. Bonorum ff. rem ratam hab.* Ad rem ergo, petunt textus ad hoc impedimentum, *machinationem* ad conjugii necem inferendam: & cum ea tunc intervenire nequeat, rati habitio illa non potest retrahi.

2445. Ad n. 1505. ubi egimus de iudice competente in causis matrimonialibus, nota, de hoc ita statui in CC. Trid. sess. 24. de Reform. c. 20. in medio, ibi: *ad haec, cause matrimoniales, & criminales, non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini, & jurisdictioni relinquuntur, etiam si in presenti inter Episcopum, & Decanum, seu Archidiaconum, aut alios inferiores super causarum istarum cognitione lis aliqua in quacunque instantia pendeat: coram quo, si pars verè paupertatem probaverit, non cogatur, extra provinciam nec in secunda, nec in tertia instantia in eadem causa matrimoniali litigare, nisi pars altera & alimenta, & expensas litis velit subministrare. Legati quoque etiam de latere, Nuntii, Gubernatores Ecclesia-*

stici, aut alij, quarumcunque facultatum vigore, non solum Episcopus in praedictis causis impedire, aut aliquo modo eorum jurisdictionem vs. praeferre, aut turbare non presumant; sed nec etiam contra Clericos, aliasve personas Ecclesiasticas, nisi Episcopo prius requisito, eoque negligente, procedant; alias eorum processus, ordinationesve nullius momenti sint, atque ad damni satisfactionem partibus illantur: circa quem textum nota, per hoc decretum non esse sublatam consuetudinem immemoriam, qua Praelatos inferior causas matrimoniales cognoscere potuit, ut docet gloss. in c. Literas de restit. spoliat. & in c. 1. de consang. & affinit. nec per verba (sed Episcopi tantum tibi & jurisdictioni relinquuntur) excludi Praelatos exemptos, jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, sed comprehendit; sic Aloys. Riccius in praxi p. 4. res. sol. 271. quod etiam procedit de Abbatibus habentibus in suos subditos omnem jurisdictionem; sic Barbosa in dict. c. 20. CC. n. 55. & Vicarij Episcoporum generalibus; cum habeant generale commisionem cognoscendi causas matrimoniales per c. 1. de frigidis, & c. fin. de cognat. spiritali, ut tradit Sanchez l. 3. d. 29. a n. 18. Azor p. 2. l. 3. c. 45. & alij: excluduntur tamen Archidiaconi, Decani per expressum in ipso textu.

Ad n. 1496. not. non tantum ad impedendum, sed etiam dirimendum matrimonium sufficere *presumptam probationem* consanguinitatis, etiam si oriunda sit ex adulterio, vel damnato coitu, ut colligitur ex c. per Tuas 10. de probat. ubi matrimonium Raphaelis cum Sophia diffinitum fuit, postquam solum praesumptum probatum est, Raphaelem esse susceptum ex fratre matris Sophiae; ubi tamen notandum hic (cum agatur de periculo peccati, ne continetur matrimonium, si sit irritum) admitti ejusmodi probationem; quantumvis parentes variaverint, ut liquet ex casu; unde in Ordine ad alios fines (v. g. capiendam hereditatem, cum obicitur defectus natalium) forsasse non sufficere talis probatio.

Ad n. 2283. not. eum, qui crimen, vel impedimentum matrimonij iudici denuntiat, posse deinde adhiberi, ut testem, sicut colligitur etiam ex c. In omni 4. de Test. Debe-

Debet tamen id intelligi, si iudex ex officio per inquisitionem procedat; non item, si denunciator litem prosecui velit; cum non possit idem esse accusator, aut litis promotor, & testis, sicuti pluribus allegatis bene notavit Decius in *c. Juravit*, 6. de probat. ex quo etiam deducitur, postquam in causa matrimoniali depositiones testium pro impedimento, inter aliquos existentes, publicatae sunt, non admitti novum testem, qui deponat de negativa, seu non existente impedimento. Cum enim quidam jurasset, se Cajam ducturum in uxorem, & vellet eam ducere, seu verbis de presenti contrahere, quidam autem opposuissent se, iuramentis secundum morem editis, quod illi in quinto consanguinitatis gradu conjuncti essent, & horum testimonium juratis depositionibus publicatis, alius testis accessisset, qui probare voluit, nullo illos consanguinitatis gradu junctos esse; dubitaverat iudex, utrum iste audiri deberet? ad hoc respondit Clemens III. *standum esse probatione testium prioris*. In hac tamen materia quaedam limitationes à nobis traditae sunt *l. 2. tit. 19. de probat.*

448. Ad n. 1493. not. quod iudex non debeat permittere matrimonium filij cum consanguineis Patris, *si presumptiones adhibeantur pro filiatione*; colligitur ex *c. per tuas* 10. de probat. quia probationes, *certe generationis ex Patre* raro haberi possunt, *l. Lucius* 83. ff. de conditionibus; sed plerumque per conjecturas probari potest. *l. Titium* 6. ff. de his qui sunt. Hinc, cum Titius vellet ducere Cajam, & opponeretur consanguinitas ex eo, quod avus sponsi, & Pater sponsae, communiter sint habitae, *tamquam veri fratres*, pro confirmatione hujus, ulteriori depositione additis circumstantijs, quod educati sint etiam in eadem domo, apud eosdem conjuges, ejusdem cognominis non tantum avus sponsi, & Pater sponsae, sed etiam ipse sponsus, & sponsa, ex praesumptione merito pronuntiatum fuit pro negativa; cum inito inter eos matrimonio, stante consanguinitate, merito praesumpta, vertetur periculum animae, si degerent in matrimonio jure nullo.

449. Ad n. 1514. Not. in causa matrimoniali, in qua de ipsius valore agitur, tractari debere *Summarie*; si autem de adulterio, sive civiliter, sive criminaliter, opus esse

processu Ordinario; ratio. 1. partis est ex Clem. *Dispensiosam* 2. de Judic. ibi: *statuimus, ut in causis super electionibus, postulationibus, vel provisionibus, aut super dignitatibus, personatibus, Officijs, Canonicatibus, vel praebendis, seu quibusvis beneficijs Ecclesiasticis, aut super decimis, ad quarum etiam praestacionem possunt, qui tenentur ad eas, praemoniti censura Ecclesiastica coërceri, ne non super matrimonijs vel usuris, & eas quoquo modo tangentibus, ventilandis, processui valeat, de cetero simpliciter, & de plano, ac sine strepitu iudicij & figura*; volentes non solum ad futura negotia, sed ad praesentia, & adhuc etiam per appellationem pendencia hoc extendi id, quod etiam dicendum de causa sponsalium; quia sponsalia referuntur ad matrimonium, & ideo etiam favorabilia censentur, uti docet gl. in cit. Clem. verb. *matrimonij*. ibid. Zabarella *q. 26. ratio 2. partis est*; quia sive criminaliter ad publicam poenam, sive civiliter tantum ad thori separationem agatur de adulterio, agitur de gravi praesudicio partis accusatae, imò ipsius quoque matrimonij, cujus individua societas dissolvi petitur. Ex quo apparet, quanto favorabilior est causa matrimonij, si agatur de ejus valore; tanto odiosior esse; si supposito valore agatur de dissolutione quo ad forum.

Confirmari potest ex *c. ad hoc* 1. ut lite non contestata, ubi sequens casus proponitur: Berta contra Rudolphum maritum, coram delegatis Papae, litem movit in causa adulterij, *processu tantum civili* (nimirum ad separationem thori, & receptionem dotis à marito adultero) sed procurator oblato libello noluit respondere, donec advocatus adveniret, ideoque inducias postulavit; & cum, eas frequenter postulando, iudicibus illuderet, litemque tantum protrahere videretur, denique comparuit, ac dixit, se respondurum ad libellum; die autem constituta cum responsurus putaretur, petit, ut prius restitutio fieret uxoris, quam ulterius procederetur, alioquin se ad Papam appellare.

Cum autem mulier contradiceret, se virum ob ejus scitiam suspectum habere; & procurator super hoc cavendo, mulierem securam reddere nollet, atque à iudicibus

cibus discessisset, ipsi à muliere testes receperunt, quibus cognitis, respondit Innocentius III. *tamei si in causis matrimonialibus, quibus de valore matrimonij agitur, Ordo iudicialis non exactè observandus sit; aliud tamen dicendum, si agatur de adulterij crimine ad separationem thori, &c.* quamobrem in causa, tamen si ex parte mariti appellatum non fuisset, non potuisse lite non contestatâ Judices ad testium receptionem procedere; potuisse verò maritum, si contumax comparuit, aut etiam ob procuratoris contumaciam, si eam sciens non purgavit, excommunicationis sententiæ subijcere.

2451. Ex hac Pontificia resolutione confirmata manet utraque pars nostræ resolutionis in n. 449. Deinde, deducitur ulterius, quando queritur, *an in causa matrimoniali Procuratori, qui stat pro Reo, concedende sint induciæ, dum advocatus adveniat?* Censeri ab aliquibus, relinquendum Judicis arbitrio, ut vult Abbas in dict. c. ad hoc n. 10. ex hoc textu tamen colligi, negandas, si, frequenter postulando, Judicibus illudere, & tantum litem protrahere videretur; igitur, non, si ex justa causa postulare.

2452. Deducitur. 2. in quæstione, *an quando agitur de separatione thori ob adulterium, vel receptionem dotis, contra Reum contumacem testes recipi, & sententiæ definitiva ferri possit, ante litem contestationem;* responderi negativè ex dict. c. ad hoc, ibi: quia tamen in presenti negotio non est actum de scedere matrimonij; sed de crimine adulterij (per quod ad separationem conjugij, non ad conjunctionem tenditur) quia lite non contestatâ, testes fuerunt recepti, & attestations etiam publicatæ, sive deferendum sive non deferendum appellationi fuisset, non est ad definitivam sententiæ procedendum.

2453. Si queratur, an citra culpam conscientiam, non obstante, impedimento solum impediens, quis inire possit matrimonium ad id coactus metu gravi, ac injusto directè incusso ad eum finem? respondet Sanchez l. 7. de matr. d. 5. n. 3. solum inire matrimonium, si vero animo incatur, *nullo esse culpam*, si impedimentum sit solum impediens, etiam jure naturali (quale est votum simplex, vel sponsalia) & me-

tus non incutitur in odium fidei, vel religionis; rationem dans, quod si culpabiliter, nasci deberet ex violatione illius duplicis vinculi voti, vel sponsalium, quorum tamen neutrum cum tanto discrimine obligat, ut constat de omnibus alijs votis, & promissionibus, quæ rebus notabilissime mutatis, minimè, juxta omnium sententiam, obligant, ut tradit l. i. d. 6. 2. n. 3. sic, ut nec votum ingrediendi religionem obliget cum notabili vitæ periculo, ut habet cit. d. 5. n. 3. ubi etiam addit, matrimonium, *sic contractum* coram Parocho & testibus, *absque culpa posse consummari*, & accedat vero affectu maritali, & animo perficiendi matrimonium, quod intelligitur, juxta probabilem aliorum sententiam, qui tenent matrimonium ex metu gravi quantumvis injusto & directè ad eum finem incusso esse ipso jure validum, sed solum ad instantiam metum passi rescindendum, cujus tamen oppositum probabilius esse diximus supra à n. 407.

Ad n. 668. Not. quæstionem esse, *an peccent Catholici degentes inter hæreticos, si jussu Magistratus hæretici contrahant matrimonia assistente Ministro hæretico?* & valeant ejusmodi matrimonia. Ad. 1. respondet affirmativè Lessus apud Gobat in Theol. experim. tr. 9. n. 477. si adhibeant ejusmodi Ministrum tanquam personam Sacram, seu tanquam Ministrum Ecclesiæ, quod fit, adhibendo talem hominem ad actionem quandam religiosam, cujusmodi est benedictio nuptiarum, dicendas Ecclesiæ preces super conjuges, &c. quia sic esset quedam externa protestatio, seu professio doctrinæ hæreticæ; quod verum esse vult, licet simul habeant animum deinde contrahendi coram legitimo Sacerdote; non autem si talem Ministrum adhibent ob causam solum politicam.

In hac quæstione supponendum, *an* procedere de casu loci, ubi vi Tridentini legitime publicati obligantur contrahentes ad servandam ejus formam; quo pacto, si sponsi Catholici, metu periculi cogentur contrahere coram Ministro hæretico in contemptum Religionis Catholice obsequentes mandato Magistratus hæretici utique peccarent, si coram eo Ministro contraherent; quia etiam simulatæ quæ tendit in contemptum veræ Ecclesiæ illius.

illicita est; secus, si adhiberetur solum ex usu talis loci tanquam caeremonia politica. De valore autem talis matrimonij resolutio pendet ex quaestione, num Catholicus contrahens sine forma Tridentini, ubi hoc receptum est, valide contrahat: de qua cum distinctione respondimus n. 646.

447. Ad n. 1011. not. quod quamvis Gobat non teneat sententiam eorum, qui docent, impedimentum penale, quo dirimitur matrimonium contrahendum, aut eo stante contractum, non incurri ab ignorante talem penam annexam esse suo actui pravo, quem exerceat; nihilominus in *Theol. experiment. tr. 9. n. 202.* in fine sic concludat: quia tamen nec Diana, nec Baucius (referentes eam doctrinam, quae negat incurri) ullà profus notà afficiunt sententiam Paludani, etsi requirentis scientiam utriusque adulteri, & insuper Doctores (quos nominavi *cas. 1. n. 67.*) indefinite ajunt, aliquos negare incursum inhabilitatis, respectu ignorantium, & tamen ne quidem improbabilitatis censurà afficiunt hanc negationem, idcirco non vererentur quandoque illos, qui bonà fide contraxerunt constructi impedimento criminis, relinquere in bona fide.

447. Ad n. 996. not. in quaestione, an, ut inducatur impedimentum dirimens matrimonium inter duos, propter eadem conjugis factam ab uno ex ipsis, requiratur, eadem esse factam ex intentione ineundi matrimonium cum superstite plures negare apud Sanchez l. 7. *matr. d. 78. n. 13.* qui tamen verius existimat, requiri, quod illa conjugis interfectio vestiatur sine ineundi alterius matrimonij, sic, ut si alius finis adfit, non sit impedimentum dirimens; pro quo refert etiam D. Thomam 4. *dist. 37. q. 3. a. 2. in corp.* & complures alios; rationem dat; quia, etsi non reperitur expressè in textu, colligitur tamen ex ejus verbis, c. *Si quis vivente*; 31. q. 1. ibi: *occidisse notetur.* Verbum enim *notetur*, denotat malitiosam procurationem mortis conjugis, ac nota infamiàque dignam, qualis est, quando eo dirigitur, ut matrimonium cum adulterante incatur. Deinde, quia id satis clarè probat finis, propter quem inductum est hoc impedimentum; finis enim fuit, ne conjunx conjugem suum vità exueret, ut soluto conjugis matrimonio, cum alio, quem amat,

matrimonium ineat; at huic rationi locus non est, si ex alio fine conjunx occidatur; ergo.

Ex hoc deducitur, ad incurrendum impedimentum criminis ex unius machinatione in mortem conjugis, ut cum adultera superstite ineat deinde matrimonio, non requiri, eadem fieri aut esse factam ex utriusque intentione ineundi matrimonium cum adultera; nam ad incurrendum hoc impedimentum sufficit, quod adfit adulterium uno machinante in mortem alterius, si hoc fiat ex fine matrimonij cum adultera; hoc autem in praesenti habetur, quin concurrat intentio utriusque; ergo. Minor per se constat; major autem est ex n. priori. dixi *ex fine ineundi matrimonium cum adultera*, seu cum superstite conjugè: nam, si fiat ex fine ineundi aliud matrimonium, non determinando personam (ut si vir occidat uxorem, ut ab ea liber possit aliud matrimonium inire, quin tunc feratur in personam certam, vel expresse in hanc, aut illam) probabilius est, non incurri hoc impedimentum ex tali conjugicidio etiam relatè ad illas facinas, cum quibus antè commisit adulterium. Nam ut inducatur hoc impedimentum, ubi solum unus machinatur in mortem alterius, requiritur adulterium, & machinatio in mortem alterius animo ineundi matrimonium cum ea; sed dicto casu talis animus non adest; ergo; ita Sanchez *cit. n. 18.* & cum eo Veracruz, Vega, & alij; quamvis in foro externo adfuisse talis animus praesumatur. Ut igitur sequatur, seu contrahatur impedimentum criminis, quo dirimitur matrimonium contrahendum, aut eo stante contractum inter conjugidam, & superstitem, sequentes condiciones requiruntur. 1. ut adfit machinatio mortis alterius conjugis, sive ab alterutro conjugè, sive ab adultero facta, effectu secuto, ipsa nimirum morte non autem merà ratihabitione secuta ex *num. 2444.* 2. ut ea machinatio fiat animo ineundi matrimonium inter conjugem superstitem, & adulterum, vel eum, qui simul machinatus est; ex *n. 2457.* 3. ut adfit adulterium, quando unus tantum machinatus est, vel si desit adulterium, ut uterque machinatus sit ex *n. 996.* 4. ut, ubi requiritur adulterium, sit formale ex

n. 982. §. ut adulterium fuerit verum, hoc est, commissum cum vero, vel à vero alterius conjugē, licet matrimonio solūm rato, aut etiam quoad lectum & lectum separato, ex num. 984. demum ex probabili sententia, de qua num. 1011. ut hoc impedimentum pœnale delinquenti fuerit notum.

2459. Ad e. 1621. addendum in fine illius §. postquam tot Pontifices in matrimonio fidelium rāto tantum etiam quoad ipsum conjugale vinculum dispensarunt, merito reprobari, quod apud Basilium Pontium l. 9. c. 3. num. 3. docet Soto l. 7. de iustitia, q. 2. a. 5. verū & licet peregrè; ac in 4. dist. 27. q. 1. a. 4. dicens: doctrinam affirmantium, id posse summum Pontificem, nec probabilitatis umbram habere.

2460. Ad n. 345. quamvis matrimonium inter absentes, & Procuratorem celebratum valere in ratione Sacramenti, apud Pontium cit. lib. 1. e. 10. n. 2. negent Cajetanus, Canus, Victoria, Rebellus, & alij; longè verius esse oppositum, ut ibid. n. 3. tradit Innocentius in c. Juvenis, de sponsal. num. 5. Hostiensis in summa de sponsal. §. qualiter contrahatur, Valentia tom. 4. d. 10. q. 1. p. 6. & alij. quia contractus matrimonij, legitime celebratus inter fideles, indefinitè à Christo elevatus est ad rationem Sacramenti, si fiat cum intentione debita; consequenter hoc ipso valet etiam in ratione Sacramenti: sed inter fideles absentes, & per Procuratorem contractus matrimonij legitime celebrari potest cum intentione debita: ergo inter fideles, & Procuratorem contractus matrimonij celebratus cum intentione debita etiam valet in ratione Sacramenti. Quare negandum est ex dict. n. 361. quod vult Canus, ad matrimonium, ut valeat in ratione Sacramenti, requiri verba sacerdotis; cum non Sacerdos, sed ipsi contrahentes sint Ministrum huius Sacramenti ex num. cit. negandum etiam est Cajetano, non posse confici matrimonium sine verbis; cum etiam à mutis per signa confici possit Sacramentum matrimonij ex n. 60. & seqq.

2461. Ad n. 83. Not. 1. frequenter dubitari, an cum puella (Berta v. g.) init sponsalia de futuro cum Cajo, & procedere vult ad matrimonium cum illo, debeat illi matrimonium interdici, si tertius (Titius e. g.) eum vocet in iudicium coram Iudice

Ecclesiastico, & petat illi matrimonium inhiberi cum illo, ex causa, matrimonium jam ante sibi promissum de futuro, producendo ad hoc probandum literas amonitionis puellæ, & complures annulos ab eze traditos; R. si literæ contineant formalem promissionem matrimonij de futuro, non esse dubium, rectè interdici ei matrimonium cum secundo sponso; ut constat; cum sponsalia de futuro sint impedimentum impediens matrimonium contrahendum cum alio, ijs non legitime solutis.

Dixi: si literæ contineant formalem promissionem; si enim tantum alia verba amorosa, vel voces teneri amoris indices, quibus amantes, præsertim iuvenes, è mutuo compellere solent, etiam sine cogitationem habeant de incundo conjugio, probatio ex illis literis desumpta, est omnino dubia, & insufficientis ad pronuntiandum pro sponsalibus contra libertatem alterius; & ideo Gobat in Theol. experiment. tr. 10. n. 65. (cum quæstio esset) an promissionem futuri matrimonij significent hæc verba (ich verpfiich dir Lieb, und Treu, promitto tibi amorem, & fidelitatem) Ego, inquit, in continenti facti respondi, videri dubiam formalitatem; cum possit & amor, & fidelitas sperari in alijs, quam in directè promissore matrimonij.

Sed nec nuda donatio annulorum sufficientem præstat probationem promissum de futuro matrimonij; nam, etsi fiat præsertim subarrhatio, hoc est, porrectio, seu immissio annuli, etiam in digitum alterius, nullo tractatu matrimonij, aut sponsalium prævio, fieri potest sine ullo animo, vel cogitatione matrimonij, solum in signum, & memoriam perennis affectus, & amoris, prout sæpius contingit. Et ideo etiam Gobat citatus num. 67. dicit, talem præsertim immisionem factam, & acceptatam, in nostris partibus non sufficere ad sponsalia; aliud esset, si porrigens, & immittens alterius digito annulum simul diceret: trado tibi hunc annulum ass. die 7. kal. off. tize Ebe, seu in ordine ad futurum matrimonium; & puella acceptaret, vel expressis verbis, vel tacens, & nihil contradicens; nisi forte crederet promissionem esse merè liberalem; quo casu dicendum foret juxta dicta à n. 19.

Resolutio porro, præcedent. num. data, confirmari potest ex verbis P. Sanchez l. 1. matr. d. 22. n. 3. sic loquentis: *si verba (de matrimonio seu sponsalibus) unius præcesserit immisso annuli, & receptio operatur verbum expressum alterius consensum; quare, si verbum matrimonij præcessit, operatur (si cetera requisita adsint) matrimonium; si verò sponsalium, sponsalia.* ergo nuda subarrhatio, seu porrectio, & acceptatio annuli, sine alijs verbis, aut signis experimentibus consensum in futurum matrimonium, non probat sponsalia. Unde, cum non dudum evenisset casus, de quo n. 246 r. quòd putativus sponsus, adductis anulis, & literis amotis, acceptis à Berta, promissa sibi ab hac prius sponsalia probaturus, à Judice Ecclesiastico juberetur literas uni eorum annulorum incisus exponere, non modò ex illis non probaverit contra Bertam, sed positivè contra seipsum. Cum enim eos Characteres annulo à Berta ipsi tradito incisus exponeret, ipse eos in hunc sensum reddidit: *ich bleib dir Treu, bis mir köm die Reu;* fidelis tibi maneo, dum me pœniteat; vix enim quis rectè dicit, ejusmodi dationem annuli continere, vel significare, promissionem futuri matrimonij, ac ex allatis probationibus Bertæ matrimonium cum altero sponso debere interdicti.

Accedit in confirmationem hujus casus, quòd consanguinei Bertæ, cum suspicarentur aliquid de clandestinis amoribus ejus cum Titio, antequam illa Cajo desponsaretur, per viros honestos, Titio intimaverint, quòd occurrente decenti occasione, Bertam matrimonio locare velint; adeoque, ne post sponsalia, si quæ contraheret, & ipsa, & sponsus ejus, allegatione alicujus promissionis, Titio prius factæ, in tribunali sacro infestarentur cum suspensione, ac detrimento sponsorum, declararet, num quid juxta præsentationis erga Bertam haberet? Titius coram ipsdem viris honestis disertè factus sit, Bertam in hoc puncto sibi nullatenus obligatam, posse pro libitu cum alio contrahere, ubi viderit meliorem fortunam; imò sub hoc ipse postremâ epistolâ ad Bertam, jam alteri desponsatam scripserit, se gratulari ei, quòd facta sit tam bonam fortunam; quin ullum verbum adderet, tanquam egisset aliquid contra obligationem,

quâ Titio teneretur; Ad hunc casum, novissimè propositum à Sempronio, quarrente, num Berta in his circumstantijs, & stantibus his probationibus contra ipsam, & alijs pro ipsa, cohibenda per interdictum Ecclesie ab implendis sponsalibus cum Cajo? videbatur merito dicendum negativè.

Instabat Sempronius, quid dicendum, 2462. si verò sponsalia, præcessissent inter Titium & Bertam; hæc autem sub hoc primum venisset in cognitionem plurimum, quæ faciunt contra Titium, ut meritò omnem animum penitus avertant ab ipso; consequenter, *an illis stantibus, & rite probatis per Judicem cogi possent, ut nihilominus, dimisso Cajo, nubat Titio?* allegabat autem seqq. 1. quòd pecunias liberaliter profundat, quin constare possit, unde sumat; cum nec à parentibus, nec à servitij stipendio annuo, nec obventione ullius hæreditatis, aut donitum ampli, quidquam habere sciatur; 2. quòd, cum in quadam urbe jus civitatis à Magistratu postulasset, rejectus sit, ex fama de ipso non laudabili; 3. quòd passim mulieres infestetur, cum ijs suspectus sit, imò de lapsu pœnaliter notatus apud Magistratum; 4. quòd Berta; ut primum suavisu suorum abjecit quadam jocalia à Titio accepta, non modò affectum erga illum omnem deperdiderit, sed etiam ingentem animi averfionem ab homine conceperit adeò, ut malit innupta, quàm ejusmodi homini conjuncta vivere: ad hæc videbatur respondendum, his legitimè probatis, nec debere, nec posse cogi Bertam, ut, dimisso Cajo, nubat Titio; cujus ratio est ex n. 315.

Hæc omnia, & singula, quæ in hoc opere à nobis dicta sunt, plenissimè submitto S. Matris Ecclesie judicio, nec aliter dicta volo, nisi quantum sunt juxta

Sanctas ejusdem, & Apostolicas constitutiones.

O. A. M. D. G.

